

non possit hic et nunc vitari redditio debiti, et ex manifestatione immineat periculum separationis magno cum populi scandalo aut prolis detrimento, poterit ipse Episcopus dispensare sine dicta clausula certiorandi compartem. Vel etiam crescente temporis angustia, poterit Confessarius declarare, eo in casu Ecclesiam velle illam conditionem omissam, utpote tunc moraliter impossibilem. Ita Benedictus XIV, Navarrus ceterique.

617. Si tandem impedimentum dispensabile *neutri parti* notum sit, et in bona fide conjuges versentur, erunt monendi ubi sit certa spes fore, ut matrimonium convalidetur (quod tamen non ita facile supponatur). Secus ex Innocentii III rescripto *dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta; cum ex separatione (sicut asseris) grave videas scandalum imminere*¹. Quamquam dispensatio *in radice* iis conjugibus nullitatem nescientibus poterit applicari, quin prius moneantur. Hoc si sedulus Parochus faciendum curaverit illud non minimum obtinebit, ut et peccata materialia vitentur, et ipsius etiam matrimonii impediatur dissolutio, si quando ejus vitium partibus innotuerit (Z).

Pius VII, Leo XII, alique. Et hodie etiam si necessitas sit, facit S. Pœnitentiaria. Quo admissio, est certe temerarium hanc facultatem Pontifici velle adhuc denegare. — V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. XVIII, n. 82. — *Quid (dices) si postea impedimentum detegatur in foro externo?* — Erit acquiescendum testimonio Confessarii. Quid si Confessarius moriatur? impossibile est, ut omnibus occurratur eventibus. Attamen aiunt, quod si casu detecto impedimento, suspicio esse possit, quod conjuges renuerent in conjugio manere cum gravi fidelium scandalo ac filiorum detrimento, peti potest a S. Pœnitentiaria facultas litteras dispensationis caute ac secreto custodiendo, quoadusque aliqua suspicio separationis esse possit. — V. Benedictus XIV, de re fere simili, *Notificatione* lxxxvii, nn. 54 et seqq.

¹ Cap vi, *De cons. et affn.* Aliquando præstare potest, ut prius petatur dispensatio, et postea moneantur conjuges, qui etsi velint de novo contrahere; non tamen ita facile abstinere ab usu conjugii, expectando dispensationem. Certe prudentia magna necessaria est.

DISPUTATIO QUINTA DE MATRIMONII BONIS, EFFECTIBUS ET DEBITO CONJUGALI

618. Q. 1. *Quænam sunt matrimonii bona et effectus?*

R. Cum Angelico, tria sunt bona matrimonii: *Sacramentum, fides et proles*. Quibus bonis abunde compensantur tria incommoda, quæ in conjugio reperire est. — Primum incommodum in matrimonio est *voluptas*, quæ rationem absorbet: et hoc compensatur procreatione liberorum, quibus genus humanum propagatur, et Deus perpetuo colitur. Secundum inconveniens est *molesta sollicitudo* comparti placendi, filios educandi, rebus domesticis providendi: et hoc compensatur bono fidei seu fidelitatis, qua alter alteri uniri debet et præsto esse. Tertium incommodum est *perpetua servitus*, qua unus alteri obligatur: et hoc compensatur bono Sacramenti, quo gratiam conjuges recipiunt, ut facilius vinculum illud perpetuo ac meritorie tolerant¹.

619. In his habes totidem matrimonii ipsius effectus: nempe *gratiam* in bono Sacramenti: *Jura et onera* reciproca in bono fidei; *mutuam corporis traditionem* in bono prolis. Sunt igitur effectus.

1. *Gratia*: est de fide ex Tridentino². Hæc autem est *gratia sanctificans secundaria*; cum matrimonium non sit directe ad remittenda peccata: unde non nisi per accidens primam gratiam confert et mortale aufert; et *sacramentalis*, quæ fundatur in jure gratias actuales recipiendi conducentes ad finem hujus Sacramenti.

2. *Jura et onera*, quæ necessario comitantur individuum illius vitæ societatem. Quæ porro sunt vel solius viri, uti jus potestatis maritalis et patriæ, atque onus familiam alendi, educandi et tuendi: vel sunt solius uxoris, uti jus participandi dignitatem, nobilitatem aliaque privilegia mariti, et

¹ Suppl. q. 49, a. 1 et seqq. — ² Sess. xxiv, can. 1.

onus subjectionis: vel utriusque simul, uti est jus et onus mutui amoris, fidelitatis et auxilii¹.

3. *Obligatio debiti conjugalis*: monet enim Apostolus conjuges, ne fraudentur ad invicem in hac re².

620. Q. 2. *An conjuges teneantur simul cohabitare?*

R. Conjuges tenentur simul cohabitare domo, mensa et thoro: idque ex obligatione justitiæ ratione debiti conjugalibus, atque individuae societatis, quam sibi mutuo coram Domino promiserunt; adde scandalum quod ex separatione solet maximum oriri. Si ergo non adsit legitima ac canonica causa, separatione illa se reos constituunt gravissimi peccati. Hinc deducere est, virum non posse expellere domo uxorem: tanto minus debitum illi denegare, neque conjugale ratione dotis non solutæ, etsi promissæ, ut dicunt probabilius et communius; quia hæc obligatio non oritur ex dotis solutione, sed ex lege naturali et divina. Item vir nequit diu abesse sine justa causa; qua interveniente (si commode potest) tenetur secum uxorem ducere³.

621. Diximus: 1. *diu abesse*; poterit vir suscipere brevem peregrinationem, v. g., devotionis causa, etiam invita uxore: non item uxor, invito viro, quia est subjecta illius voluntati; — 2. *sine justa causa*: causa esset ad bonum publicum tuendum, ad familiam alendam, ad vitandum damnum ab inimicis, etc.; — 3. *tenetur secum uxorem ducere*, ne fraudet jus illius quoad debitum. Et regulariter tenetur uxor sequi virum mutantem domicilium (licet mutet sine justa causa, quæ tamen non sit turpis); nam vir est caput familiæ⁴. Imo probabilius docet Sanchez cum aliis, quod per se loquendo uxor illum debet sequi etiam in exilium; quia tenetur sufferre infortunium viri.

¹ V. Tract. *De Oblig. conjugum*, t. I.

² I Cor. VII. — ³ Cap. I, *De conj. lepr.*

⁴ Excipe nisi brevi vir sit reversurus, vel vagari vellet; vel eam conducere ad malum finem, vel aliter promiserit in sponsalibus, ut dicunt Navarrus et alii multi, et ipsa res loquitur. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 553; l. VI, nn. 959 et 977.

MONITUM GRAVISSIMUM.

622. Q. 3. *Quid a tyronibus agendum, cum materiis periculosis student?*

R. Etsi officii ratio tyronibus tribuat, ut valeant absque ullo culpæ reatu ad periculosa se convertere; attamen ratio periculi jubet, ne vel minimum audeant operi manum admovere, quin se mediis tutissimis præmuniant: vel qui dum alios salvare recta doctrina student, ipsi malo operi reprobis efficiuntur. En autem tutissima media, quibus studiosi, Dei opitulante gratia, omne a se in his evolvendis perturbationis prævariculationem avertere valebunt. Sunt: — 1. ut speciali modo ad Dei præsentiam mente se sistant, dum ad talium rerum studium accedunt; et signo crucis se muniant; — 2. ut sese Eucharistico cibo frequentissime roborent: et sæpius in studendo, prece jaculatoria, Sanctissimum Jesu Nomen implorent; et Beatissimam ejus Matrem animo salutent Virginem ante partum, in partu et post partum; eorumdem imagines sub oculos habentes; — 3. ut nunquam omnino materiam hanc evolvant, nisi officio compulsus: tanto minus de ea secum invicem loquantur, nisi adsit vera et impellens necessitas; tunc vero latina loquela semper utantur, excludentes omnem et quamcumque importunam animi curiositatem, scientes non esse necesse, ut illico tanto cum discrimine universam materiam assequantur; — 4. ut sancto Aloysio castitatis exemplari plane singularissimo, ac S. Alphonso nostro potentissimo apud Deum Patrono sese enixe commendent, ut quæ ipse ad utilitatem nostram scripsit sine ulla læsione sui, nos ad aliorum profectum ediscamus sine ulla omnino nostra læsione.

623. *« Piget me de hac materia, quæ tantam præ se fert fœditatem, ut castas mentes ipso solo nomine perturbet, longiorem habere sermonem. Sed utinam non esset hæc materia tam frequens in Confessionibus excipiendis, ut non oporteret omnino Confessarium plena tractatione; sed sufficeret compendio instructum esse! Ignoscat mihi propterea castus lector, si fuse de ea hic loquar; et ad casus particulares, qui deformiorem exhibent turpitudinem, descendam. Quod si cui mirum videatur, auctores ceteroquin prudentes ac pios de hac re fusius pertractasse, et minutas etiam variorum casuum, circumstantias descripsisse, audiat clarissimum virum Ludovicum Bail, qui ab hac censura doctissimi Thomæ Sanchez egregium Opus de matrimonio vindicat his verbis: licet quædam de materia fœdorum actuum tangat, turpior est infernus; et si fœdus est sermo, fœdius est in peccato putrescere, ut ait Petrus*

Blessensis. Ille auctor aliquas spurcitas movet, sed ad ægrotantium curationem : si Angeli essent homines, talibus non indigerent. » Ita S. Alphonsus noster in *Opere Morali*, l. VI, n. 900¹.

CAPUT PRIMUM

DE DEBITI HONESTATE, OBLIGATIONE AC CIRCUMSTANTIIS

624. Q. 1. *An actus conjugalis licitus sit et honestus?*

R. Actus conjugalis per se licitus et honestus est, dicente Apostolo : *Vir uxori debitum reddat, similiter et uxor viro*² : at Apostolus non vult præcipere quod malum est. Adde actum conjugalem pertinere ad conservationem naturæ corporalis; ac ideo esse ab Auctore naturæ institutum : non ergo inhonestus esse potest. Imo potest esse meritorius : omnis enim actus virtutis, si aliud non obstat, talis est ; atqui ita se habere potest actus conjugalis. Nam ad ipsum potest conducere vel justitia si fiat ad debitum reddendum ; vel Religio, si nempe fiat ad prolem cultui Dei procurandam.

625. Etsi autem conjuges per se loquendo nulla lege obligentur ad usum matrimonii ; sub gravi tamen ordinarie tenentur, et ex justitia sibi invicem reddere debitum. Ratio prioris est, quod nemo ex se tenetur uti jure suo : ratio posterioris est, quod id oriatur ex natura contractus mutui, et ex præcepto Apostoli. Hinc peccaret graviter qui mediis etiam licitis impotentem se redderet, puta macerationibus : vel comparti serio et rationabiliter postulanti debitum sæpius negaret ; est enim res gravis in se, et ex justitia proveniens³.

Diximus : *Si compars debitum negaret serio postulanti* ; aliter enim esset, si pars peteret oscitanter, vel si precibus aut alia ratione honesta averti posset : nam tunc peteret quidem, sed non in rigore

¹ V. *Annali delle scienze religiose*. Roma ; serie II, t. III, pag. 210.

² I Cor. vii. Neque tamen inde sequitur, hujusce actus suadendam esse frequentiam ; quamvis enim bonus sit, non tamen est optimus, ut notat Billuart. Sic bonum est comedere ; at melius aliquando a comedendo abstinere. — V. Ferraris, vº *Matrimonium*, a. 2.

³ Item graviter delinqueret qui diutius abesset, invita conjuge ; cum hæc inde jure suo fraudetur (*Ex c. 1, De conj. lepr.*). Excipe nisi id necessitas familiæ postulet ; vel publicum officium ; vel si conjux jam sciverit ratione muneris maritum solere discedere.

justitiæ⁴. Excipe modo non sit periculum incontinentiæ, vel nullum aliud inconveniens timeatur ex tali negatione : quod tamen experti plerumque adesse testantur. Quare volunt fortiter esse reprehendendas uxores, quæ maritis suis absque sufficienti et gravi causa debitum negant, etsi remisse petant ; vel quæ non cedunt nisi coactæ, ac falso pietatis motu ductæ viro dure, ne dicam contumeliose, suas petitiones exprobrant : inde aversiones, jurgia in familia enascuntur ; inde etiam fit, ut maritus extra domum quærat quod domi suæ libenter obtinere non potest, et cum non possit bibere aquam de cisterna sua, bibat fluente putei alieni⁵.

626. Diximus : *Si compars debitum sæpius negaret* ; si neget tantum una aut altera vice, non satis conveniunt in definiendo utrum sit mortale, semper secluso periculo incontinentiæ, vel magni dissidii. Pontas et Sanchez negant id esse mortale ; quia (inquiunt) res non est per se satis gravis ad lethale constituendum. Bossius vero et Croix affirmant ob rationem contrariam⁶.

Diximus : *Si debitum rationabiliter postulanti negaret* ; sic enim intelligitur omnis humanus contractus, ut nemo velit se ad aliquod irrationabile obligare ; ideo etiam quia usus nimis frequens debilitare solet. Hac ratione Bonacina, Croix, Pontas, Sanchez et alii docent non esse saltem mortale, post tertium accessum eadem nocte negare quartum : quod etiam accommodandum est ei, qui paululum differret. Attamen non approbamus qui putant fas esse petenti quinquies in mense negare semel ; cum ex una parte videatur petitio satis moderata : ex altera vero materia satis gravis.

Diximus : *Quod per se loquendo conjuges non obligantur ad petendum* ; nam commune est, ad hoc conjugem teneri per accidens : 1. *Quando percipit per aliqua signa, quod (compars sua) vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet* : ita Angelicus⁴ :

⁴ Hoc in viro colligitur, cum facile quiescit : non tamen in uxore quæ sæpe ob verecundiam tantum non urget. — V. Liguori, *Praxis Confess.*, n. 55 ; et *Op. Mor.*, l. VI, n. 929.

⁵ Prov. v. Uxor qui vovit rogare maritum ne petat debitum, non tenetur ad votum, si ideo prudenter timet, ne maritus alienus fiat ; nam voti obligatio cessare videtur quoties exequendo illud grave timeatur damnum, per quod non amplius de meliori bono dicatur ; quodque si prius cognitum fuisset, votum non fuisset noncupatum.

⁶ Licet hæc secunda sententia suos habeat defensores valde spectabiles ; nobis non videtur improbabili etiam illa prima : cum gravitas materiæ pendeat ab hominum æstimatione, et tot alii non minus spectabiles et docti teneant hanc esse materiam levem.

⁴ In 4 sent. d. 32, q. 1, a. 1, ad 1.

tunc adest petitio; 2. si proles est necessaria ad avertendum grave damnum Reipublicæ, vel Religionis, vel proprium; item merito, dicit Roncaglia, si hoc necessarium sit ad odia vitanda, ad mutuum amorem fovendum, etc. Ratio est: semper ac finis debitus non excluditur, ad alios bonos fines rem ordinare, non potest esse malum: imo erit bonum, si bonus finis apponatur. Si bonum; ergo cum id causa suadet, eligendum; 3. si alter cognoscit compartem versari in periculo incontinentiæ: quo in casu alii dicunt conjugem petere debere ex justitia; quia pertinet ad bonum fidei, ut vitetur alterius incontinentia. Alii (et videtur probabilius) dicunt conjugem teneri tantum ex charitate; nam ubi nulla est petitio alterius conjugis neque tacita, nulla est obligatio justitiæ ad reddendum.

627. Si uxor (quæres) ex odio non vult accedere ad virum, quem invincibiliter credit esse suum, licet non sit, et quam non expedit monere de nullitate matrimonii; quid agere debet cum illa Confessarius, qui conjugii nullitatem sciat?

Nec potest nec debet illi juberet aut suadere petitionem debiti; quia in hoc est sui juris: et aliunde est peccatum materiale, quod saltem sine urgentissima causa suaderi non potest. Sed potest et debet illi suadere, imo et præcipere redditionem debiti ex Billuart; quia si non reddat, peccat formaliter: si autem reddat, peccat tantum materialiter. Vel juxta alios dicat quod omnis uxor tenetur debitum reddere.

628. Q. 2. An filiorum multiplicitas sit justa causa negandi debitum?

R. Conveniunt multipliciter filiorum non esse justam negandi causam, si sit in alterutro periculum incontinentiæ, vel aliud grave inconveniens, puta dissidiarum; quod vix dici poterit non adesse, quando conjuges simul una cohabitent, et debitum perseveranter denegatur. Hoc secluso periculo, Bonacina, Pontas et Sanchez affirmant ob filiorum multipliciter justè debitum denegari; quia in omnibus debitis magna difficultas excusat a solutione. Sed Billuart, Layman, Roncaglia et Sporer, quibus magis adhæremus, negant; nam prolis procreatio pertinet ad præcipuum matrimonii finem, cui iccirco postponendum est quodvis incommodum¹.

¹ Deinde vel conjux hoc in casu negaret diu, vel aliquando tantum. Si 1, exponeret compartem periculo certo incontinentiæ; si 2, negaret frustra, cum doceat experientia conjuges rarius coeuntes facilius concipere. Tandem melius est, ut proles vivat inops, quam ut non sit; præsertim cum vix extrema eveniat paupertas facienti quantum in se est. Hinc etiam verius et communiter docent cum D. Thoma, quod sit reddendum debitum, licet prævideatur proles infirma nascitura; nam *melius est ei sic esse, quam*

629. Quid (quæres) si mater jam experta sit, se filios mortuos parere?

R. Alasia, Layman et Voit adhuc obligant conjugem ad debitum reddendum; quia illa mors est per accidens: aliunde experientia constat, mulieres post plures abortus feliciter tandem peperisse. Sed præcluso periculo incontinentiæ, id communius negant Billuart, Bossius, Rodriguez, Victoria, etc.; nam est gravissimum damnum et spirituale et corporale afferre proli. Caveant tamen, quidquid sit, ne ideo viri male tractent uxores, ut aliquando lugere est; sed potius orationibus simul conjuges vacent, quibus desuper benedictionem efflagitare valeant¹.

630. Q. 3. An conjux teneatur reddere illicite petenti?

R. Certum est conjugem non teneri ad reddendum cum peccato proprio, neque veniali; nemo enim potest obligari ad peccandum. Si vero peccatum sit in ipso petente, et peccatum petentis sit mortale, tunc si illud se teneat ex parte modi actus ipsius, v. g., si petitio fiat in loco sacro contra reverentiam illi debitam², commune est et certum nullimode posse reddi petenti; quia cum reddens poneret copulam sicut ipse petens, concurreret cum ipso ad eundem actum malum. Si vero culpa se teneat tantum ex parte personæ petentis, v. g., si hæc sit ligata voto, vel ad pravum finem petat, conciliantes quodammodo diversas sententias, sic probabilius resolvimus: casu quo commode potest pars innocens, tenetur admonere compartem, ut a petendo desistat; nam unusquisque ex lege charitatis tenetur de proximo suo, quando gravis non excusat difficultas. At si compars desistere nolit, et ex negatione gravia timeantur incommoda, iræ, indignationes, adulteria, etc. (uti sæpe evenire solet), tunc compars innocens tenetur reddere; quia ex una parte petens adhuc retinet jus ad copulam; ex

penitus non esse (In 4, d. 52, q. un., a. 1). — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 644.

¹ Sumens vel dans potionem vel aliud efficiens quo prolis conceptio impediatur et sterilis evadat conjux, peccat mortaliter, quocumque fine id fiat, puta quia uxor solet parere cum mortis periculo; ratio est quia data opera impeditur semen a suo naturali fine generationis, et contra naturam est. Ita Cajetanus in 2, 2, q. 154, a. 1, ad 2; Sanchez, *De matrimonio*, l. IX, disp. xx, n. 2. — Et constat ex c. *Aliquando* xxxii, q. 2. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, n. 954.

² Vel cum scandalo, ut si fiat publice; aut in secreto, sed cum scandalo filiorum præsertim in eodem cubiculo commorantium, quod penes pauperes evenire solet: vel si fiat in vase præpostero: vel si fiat cum periculo abortus, aut sanitatis propriæ.

altera reddens directe actui licito et ex justitia debito operam dat, peccato alterius se habens duntaxat permissive¹.

Diximus: *Et peccatum petentis sit mortale*; nam si peccatum sit tantum veniale, distinguendum. Nempe si actus est leviter illicitus ex parte personæ petentis, v. g., si petat ob finem leviter malum, tenetur eidem reddere; quia agitur de actu per se honesto, et debito ex justitia. — Si vero actus est leviter illicitus ex parte sui ipsius, v. g., si petatur situ innaturali, tunc utique potest reddere, cum adest justa causa, v. g., ne incurrat indignationem compartis, quælibet enim causa rationabilis excusat profecto a culpa veniali. Diximus *potest reddere*; potest, inquam, at non tenetur; nam licet vinculum justitiæ fortius sit vinculo charitatis; attamen cum actus sit tali modo *per se* illicitus, alter non habet jus ad illum. Excipe nisi petens habeat causam sic petendi, puta si petat copulam situ innaturali, quia uxor est prægnans aut ipse pinguis; vel periculum sit scandali, etc.: tunc altera pars tenetur reddere.

631. Q. 4. *An liceat uxori sine peccato petere vel reddere viro volenti seminare extra vas post copulam inceptam?*

R. Alii negant id uxori licitum esse, quia uxor tenetur impedire peccatum viri, qui more nefando Onam se gerit semen fundendo in terram. Alii affirmant, quia ipsa dat operam rei in se licitæ. Sed puto distinguendum inter ipsam petitionem et redditionem². In reddendo, etsi probabile sit cum Roncaglia et Elbel, quod uxor possit negare debitum et etiam teneatur si potest sine suo magno incommodo; quia vir cum sit abusurus re debita, non habet jus ad illam: tamen probabilius est cum Sanchez, quod post monitionem teneatur reddere; cum culpa se teneat non ex parte actus, sed ex parte personæ. — In petendo vero dicimus cum Roncaglia et Elbel, uxorem non posse petere ab hujusmodi viro; quia tenetur ex charitate illius peccatum impedire. Excipe nisi gravem haberet causam petendi, nempe si esset in periculo incontinentiæ, vel si alioquin perpetuo abstinere deberet a suo jure petendi; charitas enim cum tanto onere non obligat: unde non videtur teneri ad abstinendum, nisi per paucas vices³ (AA).

¹ Hic tamen tutius erit consulere, ut cum conjux innocens prævidet compartem esse illicite petituram, ipse prior petat convertendo redditionem in petitionem dicendo: *Volo ut mihi reddas*. Id tamen raro convenit mulieri ob naturalem verecundiam.

² Verba Alphonsi nostri, *Homo Apost.*, tract. XVIII, n. 47. — V. Gousset, *Justification de la Morale de S. Alphonse* (Monza 1853, p. 111), ubi habetur ipsa auctoritas card. De Petra penitentiarii majoris, 15 nov., anno 1816.

³ Licet sane rem in se bonam recta intentione, et ob graves rationes ab eo petere, qui eam sine peccato reddere potest; quamvis per abusum illam

Proh pudor! non adeo rara sunt hæc tanta humani generis decora tum inter conjuges insane lascivientes, tum inter eos qui vel rerum inopes vel delicatoris indolis sunt, et propterea voluptati quidem indulgere, simul vero impedire student, ne aut familia multiplicetur, aut uxor molestias prægnantis uteri partusque dolores subire debeat. Stapf, § 481.

632. Q. 5. *Quid si alteruter conjugum sit amens, vel ebrius; potestne conjux sana petere et reddere illi conjugale debitum?*

R. Concedunt communiter non esse illicitum accessum ad conjugem amentem vel ebrium, si nullum adsit periculum scandali vel abortus, aut alterius damni; quia usus conjugii per se licitus est. Verum probabilius ac communissime dicunt talem accessum non esse in præcepto; quia tempore ebrietatis (intellige perfectæ) atque amentis, qui petit, non petit ut homo et rationabiliter, sed ut bestia: esto quod dominium adhuc retineat; est tamen actu incapax ejusdem usus. Excipe nisi aliunde incontinentiæ periculum adsit: tunc urget charitas ad debitum reddendum, ut ita etiam actus materialiter malus impediatur.

633. *Quid (inquires) si agatur de conjuge excommunicato? Certum est licere comparti innocenti petere debitum a conjuge excommunicato: id expresse definivit Gregorius VII¹. An vero id liceat etiam eidem excommunicato, nobis videtur communior et verior sententia, quæ affirmat: lex enim Ecclesiastica non intendit obligare cum tanto periculo, in quo indesinenter versaretur pars ista, si non posset ab altera separari. Ita Filliucius, Sanchez, Suarez et alii.*

634. Q. 6. *Quid si ex debiti redditione oriatur damnum in conjuge?*

R. Si ex debiti redditione damnum grave in se vel in comparte merito timeatur, conjux per se loquendo non tenetur, nec potest reddere. *Non tenetur: ratio est, quia hic est ordo naturalis, ut prius aliquid in se ipso perficiatur, et postmodum alteri de perfectione sua communicet: et hic est etiam ordo charitatis, quæ naturam perficit².* *Non potest; quia nemo est dominus vitæ suæ, aut salutis: et quisque tenetur impedire grave damnum, vel ejus periculum etiam in alio, licet iste in illud consentiat³.* — Diximus: 1. *Si damnum grave;*

sine peccato non præstiturus sit. Sic Sacramenta ab indigno Sacerdote, mutuum ab usurario, juramentum a pagano, etc., petere licet, quando sufficientes adsunt rationes; ergo a pari. *Billuart.*

¹ C. *Quoniam multos*, causa XI, q. 3.

² S. Thomas, 3, p. q. 63, a. 2. — V. Liguori, *Op. Mor.*, I. VI, nn. 909 et 950.

³ Et bene ait Bossius, quod dupliciter peccat qui laborans morbo gallico fornicationem committeret, et teneretur expensas compensare pro curatione

nam levi damno præponderat lex justitiæ; hinc non attenditur, v. g., levis dolor dentium, infirmitates parientibus communes, etc.; 2. *per se loquendo*; quia si morbus esset diuturnus, nec ita proximum mortis periculum esset ex una parte, ex altera vero justa extaret petendi causa, v. g., periculum incontinentiæ; tunc bene liceret petere, et altera pars tenetur reddere: et sane esset valde onerosum tamdiu abstinere ab usu conjugii, quod vix esse potest sine peccato incontinentiæ. Animadvertendum tamen plus periculi aut incommodi requiri, ut quis prohibeatur, quam ut excusetur a petendo vel reddendo, præsertim si agatur de proprio damno vel periculo.

635. Q. 7. *Quid dicendum de tactibus, aspectibus et verbis turpibus inter conjuges?*

R. Si tactus, aspectus et verba turpia ordinantur ad copulam, et cum ea junguntur, utique conjugibus licent; cui enim licitus est finis, licita sunt etiam media ad ipsum. Excipe nisi sermo sit de quibusdam actibus enormiter turpibus, v. g., affectum sodomiticum præseferentibus; tunc enim docent mortaliter eum peccare, qui iisdem utitur: et quamvis aliis id adhuc forsitan videatur veniale, semper tamen graviter increpandi sunt conjuges, ut se ab iis omnino abstineant. — Si vero tactus, aspectus et verba turpia ad copulam non ordinantur, sed habeantur ad invicem causa voluptatis, secluso periculo pollutionis et alia speciali prohibitione, venialia tantum esse docent communius et verius Alasia, Layman, Lessius, Fagnanus, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Vasquez, Victoria aliique plures contra Sylvium. Sane matrimonium præbens jus ad copulam, etiam jus ad hosce actus præbere debet: unde res in se licita est; sola erga deficit debiti finis ultima intentio; sed hic defectus non potest dici mortalis⁴. Alias cum tanta sit inter conjuges societas et multoties, v. g., ob morbum, non possint copulari, ipsi jugiter essent periculis expositi. Attamen si ex talibus actibus prævideatur (ut timendum est) secutura pollutio quamvis involuntaria, probabilius tunc dicimus eos esse mortales; quia quisque tenetur cavere seminis dispersionem. Imo certe erunt

alterius partis. Probabiliter tamen excusat meretrices, nisi ipsæ requisitæ fraudulenter suum morbum tegerent; cum ad istas personas publicas accedentes bene de hoc dubitare debeant. Hinc, ut communiter aiunt, uxor non tenetur, imo non potest reddere, si experta sit se non posse parere sine periculo mortis proximo. Hinc neuter debet aut potest reddere alteri laboranti morbo contagioso, v. g., gallico, peste, lepra alioque simili.

⁴ « Hoc de petente (ait S. Alphonsus, *Homo Apost.*, tract. XVIII, n. 42); sed reddens in hujusmodi tactibus videtur semper excusari; cum alter habet jus ad illos, nisi adeo sint impudici, ut videantur quasi inchoata pollutio. »

mortales, si conjugibus sit interdictus conjugii usus, ut si voto castitatis sint ligati; quia tale votum excludit omnem voluptatem veneream⁴.

636. *An (quæres) sint mortalia tactus et aspectus turpes unius conjugis cum seipso, altero absente, ac secluso periculo pollutionis?* Alii negant cum Palao, quia tales actus cohonestat conjugalitatis status; sed probabilior et omnino suadenda sententia in praxi affirmat, nam conjuges non habent jus ad se tangendos, nisi in ordine ad copulam, quæ quidem tunc est impossibilis.

637. *Quid (dices) de delectatione morosa in conjugum circa copulam habitam vel habendam; quæ tamen haberi nunc non potest, quia abest conjux?* Hortandi sunt conjuges, ut abstineant omnino a tali morosa delectatione; sed non sunt illico damnandi de mortali, si non abstineant. Ita communius docent D. Antoninus, Bonacina, Croix, Filliucius, Gerson, Sanchez et Suarez cum D. Thoma, qui sic fere arguit: *Delectatio sumit suam bonitatem vel malitiam ab objecto; sed cum copula licita sit conjugatis, non potest esse eis graviter illicita illius delectatio*². — Excipe semper, si adsit periculum pollutionis, quod adesse censetur, si delectatio habeatur non solum cum commotione spirituum, sed etiam tantummodo cum titillatione seu voluptate venerea.

638. Q. 8. *Quid de fine pravo in usu conjugii?*

R. Finis totum inficit opus: unde si malus sit finis, et opus malum erit. Atque ideo jam patet uti matrimonio, v. g., ob solam voluptatem, peccatum esse; quia non esset secundum rationem intendere voluptatem, uti finem, quæ a natura tantum uti medium intenta est. Id deducitur etiam ex hac n. 9 propositione proscripta ab Innocentio XI: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali*. Est tamen commune apud omnes cum D. Thoma, id non esse mortale; sed veniale tantum. Est veniale, quia voluptatem solam in actu etiam licito quærere, est quædam finis subversio et inordinata delectatio; attamen veniale non excedit, quia

⁴ Dicunt tamen Salmanticenses, quod si inter conjuges actus illi sint pudici, liciti sunt (quamvis adsit proximum periculum pollutionis; semper tamen secluso periculo consensus in eam), si nempe fiant ex causa gravi, puta ad fovendum mutuum amorem; quia tunc satis cohonestantur a suo fine.

² De malo, q. 15, a. 2, ad 17. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. VI, nn. 933 et seqq. Vidua, quæ sæpe optat maritum vivum pro sustentatione familiæ, excitationis inde pravis motibus, illis delectatur; quid? Etsi hoc desiderium sit inutile, tamen cum non ordinetur ad excitandos praves illos motus, non ideo sub gravi ab illis abstinere tenetur. Lugo, Croix, etc.